

0. Samenvatting

0.1 Ontwikkelingen in wetgeving en beleid	6
0.2 Impact van COVID-19 en de coronamaatregelen op het gebruik van drugs, alcohol en tabak	13
0.3 Ontwikkelingen in het gebruik van Opiumwetmiddelen, nieuwe psychoactieve stoffen, lachgas en ketamine	13
0.4 Ontwikkelingen in het gebruik van alcohol en tabak.....	23
0.5 Alcohol- en drugsgerelateerde criminaliteit	25
0.6 Tabel 1a, deel 1: Kerncijfers middelengebruik Opiumwetmiddelen	27
0.7 Tabel 1a, deel 2: Kerncijfers middelengebruik alcohol en tabak.....	29
0.8 Tabel 1b Kerncijfers drugscriminaliteit: Opiumwetdelicten in de strafrechtsketen in de periode 2010-2019.....	30

Hieronder volgt een beschrijving van de laatste ontwikkelingen uit het Jaarbericht 2020. De tabellen 1a en 1b geven een overzicht van de laatste cijfers over het middelengebruik tot en met 2019 en de drugscriminaliteit eveneens tot en met 2019. Maar 2020 is een bijzonder jaar. Medio maart 2020 werden in Nederland maatregelen getroffen om de gevolgen van de verspreiding van COVID-19 tegen te gaan. De beschikbare kennis uit onderzoek naar de impact van de crisis op het middelengebruik en indicatoren op het terrein van politie en justitie, is in de hoofdstukken van dit NDM Jaarbericht ook opgenomen.

0.1 Ontwikkelingen in wetgeving en beleid

Ontwikkelingen in het drugsbeleid

Nieuwe Opiumwetmiddelen

De volgende middelen zijn per 19 juli 2019 op lijst I bij de Opiumwet geplaatst: ADB-CHMINACA, CUMYL-4CN-BINACA, cyclopropylfentanyl, methoxyacetylfentanyl, ocfentanil, tetrahydrofuranylfentanyl, UR-144 5F-MDMB-PINACA, 5F-PB-22, AB-CHMINACA, AB-PINACA, carfentanil, 4-fluoroisobutyrfentanyl. Per 4 november 2020 zijn de volgende middelen op lijst I van de Opiumwet toegevoegd: ADB-FUBINACA, N-Ethylnorpentylon, FUB-AMB, Orthofluorfentanyl en parafluorbutyrylfentanyl.

Verruiming sluitingsbevoegdheden panden

Sinds 1 januari 2019 heeft de burgemeester de bevoegdheid (op grond van het verruimde art. 13b van de Opiumwet) om woningen of andere panden ook te sluiten als er sprake is van strafbare voorbereidingshandelingen voor het bereiden of telen van drugs. In de tijd daarvoor kon de burgemeester alleen tot sluiting over gaan als er drugs aanwezig waren. Er is sprake van voorbereidingshandelingen als er voorwerpen of stoffen aanwezig zijn die duidelijk bestemd zijn voor het produceren van drugs, zoals bepaalde apparatuur of chemicaliën.

Verhoging strafeis handel in harddrugs/rol verdachte

De richtlijn voor de strafeis door het Openbaar Ministerie voor handel in harddrugs is per 1 mei 2019 verhoogd. Bij de strafeis moet meer rekening gehouden worden met de rol van de verdachte: is dat een persoon die slechts een klein radertje in het geheel is (bijv. een koerier) of is dat een van de leiders?

Nieuwe psychoactieve stoffen

Nieuwe Psychoactieve Stoffen (NPS) zijn stoffen die qua werking vergelijkbaar zijn met de 'traditionele' illegale drugs, maar (nog) niet onder de drugswetgeving vallen. Vaak worden NPS geproduceerd om de drugswetgeving te omzeilen. Een wetsvoorstel om een verbod te regelen voor bepaalde groepen NPS is in het voorjaar van 2020 in internetconsultatie geweest. De voorgestelde stofgroepen zijn: alle substanties die zijn afgeleid van 2-fenethylamine, waaronder ook substanties met de basisstructuur van cathinon; cannabimimetica of synthetische cannabinoïden; en substanties afgeleid van 4-aminopiperidine (fentanyl-achtige stoffen).

Wet Bibob

De Wet Bibob is de Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur. Sinds 1 augustus 2020 hebben overheden de mogelijkheid om ook justitiële gegevens op te vragen over de zakelijke relaties van degene die een aanvraag tot een vergunning of subsidie doet.

Precursoren

Precursoren zijn grondstoffen die gebruikt worden voor het maken van drugs. Sommige stoffen kunnen alleen voor het maken van drugs worden gebruikt, andere kunnen ook gebruikt worden voor legale doelen. Het gebruik van de laatstgenoemde stoffen is verboden zonder vergunning. De precursoren die alleen gebruikt kunnen worden voor het maken van drugs, waren niet verboden. Dit heeft ook te maken met Europese regelgeving. Op nationaal niveau zal wettelijk geregeld worden dat in- en uitvoer, en het voorhanden hebben van precursoren, strafbaar zal worden, door een verandering in de Wet voorkoming misbruik chemicaliën. Dit wetsvoorstel is onderdeel van het wetsvoorstel 'versterking stafrechtelijke aanpak ondermijnende criminaliteit'.

Experiment gesloten coffeeshopketen

Er komt een 'experiment gesloten coffeeshopketen', waarbij op kwaliteit gecontroleerde hennep en hasjesj in een gesloten keten aan coffeeshops geleverd wordt. Dit experiment wordt wetenschappelijk begeleid en geëvalueerd. Om het experiment mogelijk te maken is er speciale wet en regelgeving opgesteld. In de zomer van 2019 zijn de gemeentes aangewezen die deel zullen nemen aan het experiment. Telers die wilden deelnemen aan het experiment konden zich tot juli 2020 aanmelden. Na beoordeling van de aanvragen, wordt in december 2020 een loting gehouden onder de geselecteerden. Daarna volgt nog een integriteitsonderzoek. Er zullen maximaal 10 telers van hennep of hasjesj aangewezen worden.

Lachgas

De Ministers van Justitie en Veiligheid en van Volksgezondheid, Welzijn en Sport hebben in juni 2020 een voorstel in internetconsultatie gestuurd om lachgas op lijst II van de Opiumwet te plaatsen door middel van een Lachgasbesluit. Daarin worden regels voorgesteld voor de verkoop ervan, zowel door groothandel als detailhandel, en voor de aankoop door consumenten. Het streven is het ontwerpbesluit begin 2021 aan de Tweede Kamer voor te leggen. Er is veel aandacht voor preventie en voorlichtingsmateriaal voor jongeren over de risico's van het gebruik van lachgas. Er zijn allerlei informatievormen ontwikkeld. Extra aandacht gaat uit naar het ontwikkelen van voorlichting en preventie materiaal voor twee specifieke aandachtsgebieden: lachgas gebruik onder jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond en lachgasgebruik in het verkeer.

Medicinale cannabis

In juli 2019 is een nieuwe Europese aanbesteding uitgezet waarbij het de bedoeling is om twee telers van medicinale cannabis te contracteren. Deze verdubbeling van het aantal telers heeft te maken met het feit dat het Bureau Medicinale Cannabis zo meer variëteiten kan bieden. Het Bureau Medicinale Cannabis is verantwoordelijk voor de productie en levering van cannabis voor medicinale en wetenschappelijke doeleinden. Om kennis omtrent de werking van medicinale cannabis te vergroten wordt onderzoek hiernaar gestimuleerd. Als uit onderzoek zou blijken dat een bepaalde cannabissoort voor een bepaalde aandoening werkt, kan het als medicijn worden geregistreerd en in productie worden genomen. Er wordt ook gekeken of het mogelijk is het Bureau Medicinale Cannabis monsters van cannabisplanten te laten analyseren die aangetroffen zijn bij verdachten in een strafzaak wegens thuisteelt.

Cannabidiol (CBD)

In november 2020 oordeelde het Hof van Justitie van de Europese Unie dat CBD geen verdovend middel is, wanneer de CBD is geëxtraheerd uit de volledige cannabisplant en niet enkel uit de vezels en het zaad daarvan. De handel in CBD-producten is in Nederland niet verboden. Sinds januari 2019 worden producten met CBD door de EU echter als nieuwe voedingsmiddelen (*novel food*) beschouwd, die onderworpen zijn aan kwaliteitscontroles voordat ze op de markt worden toegelaten. Voor elk individueel product is een beoordelingsprocedure verplicht om een vergunning ervoor te verkrijgen. De Europese Commissie, die de aanvragen moet beoordelen, heeft in juli 2020 besloten de beoordeling van 'novel food' aanvragen voor CBD-producten uit te stellen en CBD afkomstig van hennep 'voorlopig' te beschouwen als een verdovend middel, zoals verboden in de VN-drugsverdragen.

Rijden onder invloed

Het strafmaximum voor rijden onder invloed van alcohol en drugs is per 1 januari 2020 verhoogd van drie maanden gevangenisstraf naar een gevangenisstraf van één jaar.

Bestrijding van drugscriminaliteit in het kader van georganiseerde ondermijnende criminaliteit

De aanpak van georganiseerde ondermijnende criminaliteit, waarbij het zwaartepunt ligt op de bestrijding van de illegale drugsindustrie en de verwevenheid met legale sectoren wordt voortgezet en geïntensiveerd. In oktober 2019 is door de Minister van Justitie en Veiligheid een contourenbrief naar de Tweede Kamer gestuurd, met plannen om de georganiseerde ondermijnende criminaliteit nog verder terug te dringen.

Er wordt een *Multidisciplinair Interventie Team (MIT)* opgericht, een geavanceerd landelijk flexibel team dat als doel heeft het verstoren van bedrijfsprocessen van criminele netwerken. In het MIT zijn onder meer financiële, bestuurlijke en digitale expertise aanwezig.

Er komt '*Ondermijningswetgeving*' die niet beperkt is tot bestrijding van de illegale drugsindustrie.

Volgens de Nederlandse regering moet de tolerante houding tegenover (synthetische) drugs en drugsgebruik veranderen. Er wordt meer ingezet op preventie van drugsgebruik. Preventie van ondermijning moet ook gebeuren volgens een lokale aanpak, die onder andere gericht is op (kwetsbare) jongeren en hun leefomgeving (sociaal-economisch zwakkere wijken) om te voorkomen dat zij bv al op zeer jeugdige leeftijd geronseld worden voor drugklusjes, en zo in een crimineel netwerk terecht komen.

Dumping van drugsafval bestreden

De particulier op wiens grond drugsafval is gedumpt zonder dat hij het wist, is sinds de uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State op 27 februari 2019 niet meer aansprakelijk voor de kosten van het opruimen van het afval, tenzij er sprake is van overtreding van een wettelijke verplichting die op die particulier rust. Er is een nieuwe regeling voor de kosten van het opruimen, als vervanging voor de eerdere tijdelijke regeling.

Uitgaven aan Opiumwettdelicten

In 2019 is in totaal 474 miljoen euro uitgegeven aan de bestrijding van Opiumwettdelicten. Dit omvat de uitgaven voor alle activiteiten (preventie, opsporing, vervolging, berechting, tenuitvoerlegging van straffen en maatregelen, rechtsbijstand en slachtofferondersteuning) die tot doel hebben criminaliteit, verloedering en overlast in relatie tot Opiumwettdelicten (smokkel, handel, productie en bezit van drugs) te voorkomen of te bestraffen en onveiligheidsgevoelens weg te nemen. Zowel activiteiten van de overheid (rijk, provincies, gemeenten, douane) als van de particuliere sector (particulieren en bedrijven, ook de speciale beveiligings- en opsporingsbedrijven) worden meegenomen.

Drugs in gevangenissen

Er is voortdurende aandacht voor het binnen gevangenissen aanwezig zijn van drugs en andere verboden smokkelwaar. Door de Dienst Justitiële Inrichtingen wordt sinds begin 2019 een registratie van vondsten van contrabande (smokkelwaar) bijgehouden. Er worden nieuwe methoden gebruikt om drugs te ontdekken bij binnenkomst in een gevangenis, zoals apparatuur om drugssporen op voorwerpen te herkennen. Om te voorkomen dat gedetineerden vanuit de gevangenis doorgaan met hun activiteiten in georganiseerde criminaliteitsnetwerken, wordt een proef uitgevoerd met een zwaarbeveiligde kleinschalige aparte afgesloten afdeling bij één inrichting. Op deze afdeling kunnen het toezicht en de afzondering worden verhoogd ten opzichte van de rest van de organisatie. Bovendien zal informatie over gedetineerden uit de georganiseerde ondermijnende criminaliteit geanalyseerd worden, en worden, indien nodig, maatregelen getroffen.

Wet straffen en beschermen

Gedetineerden zullen niet meer automatisch in voorlopige vrijheid gesteld worden na twee derde van de straf: hun gedrag tijdens detentie zal zwaarder meewegen. Dat geldt bv ook voor het binnenbrengen en het bezit van drugs. De persoonsgerichte aanpak, waarbij meer nadruk ligt op de eigen verantwoordelijkheid van de gedetineerde en zijn gedrag wordt voortgezet. Bij intake wordt een programma opgesteld dat toegesneden is op de problematiek van de individuele gedetineerde, bv op de verslavingsproblematiek. De rol van de reclassering en van gemeenten bij de veilige terugkeer in de maatschappij wordt beter vastgelegd, en het wordt eenvoudiger om onderling informatie uit te wisselen.

Inrichting voor stelselmatige daders

De maatregel plaatsing in een Inrichting voor stelselmatige daders (ISD) is bedoeld voor veelplegers, plegers van veel delicten, die vaak complexe, meervoudige problematiek hebben zoals verslaving en andere psychische ziektebeelden. De capaciteit voor het uitvoeren van de ISD -maatregel in de penitentiaire inrichtingen wordt in de loop van 2020 uitgebreid met 56 extra plaatsen in PI Alphen aan den Rijn.

Ontwikkelingen in het tabaksbeleid

Preventieakkoord Roken

De belangrijkste ontwikkeling voor het tabaksbeleid was het sluiten van het Nationaal Preventieakkoord in november 2018 tussen het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport en 70 maatschappelijke organisaties. De ambitie van het deelakkoord Roken is om in 2040 een rookvrije generatie te realiseren. Hiermee wordt bedoeld dat het percentage rokers binnen de volwassen bevolking in 2040 onder de 5% komt, dat er geen minderjarigen meer met roken gaan beginnen en dat het percentage rokers onder zwangere vrouwen naar 0% gaat.

Draagvlak voor vier thema's

Er bestaat een breed draagvlak om op vier thema's een samenhangend pakket aan maatregelen en acties in te zetten:

- Thema 1: Een rookvrije omgeving;
- Thema 2: Effectieve en toegankelijke stoppen-met-rokenczorg en ondersteuning;
- Thema 3: Rookvrije zorg, te beginnen met verslavingszorginstellingen, ggz-instellingen en medische centra;
- Thema 4: Rookvrije organisaties, te beginnen met 10 van de 100 grootste bedrijven en de rijksoverheid.

Thema 1: Een rookvrije omgeving

Om een rookvrije omgeving te bevorderen, is de prijs van tabaksproducten verhoogd. Per 1 januari 2020 (€ 0,40) én 1 april 2020 (€ 1,00) is de accijns verhoogd en is de prijs van een pakje van 20 sigaretten gemiddeld 1 euro duurder geworden. Een pakje sigaretten, omgerekend naar 25 sigaretten, kostte gemiddeld 8,11 euro. De prijs van een pakje shag van 50 gram is gemiddeld € 2,50 duurder geworden.

Ook wordt een rookvrije omgeving bevorderd door uitstalverboden en neutrale verpakkingen. Per 1 juli 2020 is een uitstalverbod bij supermarkten ingegaan. Per 1 oktober 2020 zijn neutrale verpakkingen ingevoerd. Vanaf die datum hebben verpakkingen een donkergroen-bruine kleur en zijn ze ontdaan van alle merkuitingen.

Verder is een rookvrije omgeving bevorderd door het instellen van een rookverbod op 1 augustus 2020 op schoolterreinen. Dit rookverbod op schoolterreinen werd ondersteund door de campagne "De Edsons". Ook werd vanaf 1 april 2020 het verbod op rookruimtes in de horeca gehandhaafd. Daarnaast wordt er naar gestreefd om de kinderboerderijen rookvrij te maken, net als de speeltuinen, de kinderdagverblijven en de sportverenigingen.

Thema 2: Effectieve en toegankelijke stoppen-met-rokenzorg en ondersteuning

Vanaf 1 januari 2020 brengen de zorgverzekeraars het eigen risico voor eerstelijns stoppen-met-rokenzorg niet meer in rekening van de cliënt. Hiermee is de stoppen-met-rokenzorg zonder financiële drempels beschikbaar gekomen voor alle verzekerden. Het merendeel van de verloskundige samenwerkingsverbanden heeft inmiddels een zorgpad voor vrouwen die zijn blijven roken tijdens de zwangerschap.

Thema 3: Rookvrije zorg

Voor de mate waarin een zorginstelling erin is geslaagd rookvrije zorg te realiseren, kan een instelling achtereenvolgens de bronzen, de zilveren en de gouden standaard verwerven. In 2019 is het percentage instellingen voor verslavingszorg met een bronzen status (58%) ruim verdubbeld. Ook is het percentage met een zilveren status (33%) toegenomen. Het percentage met een gouden status (8%) is gelijk gebleven. Ook was in 2019 zowel het percentage rookvrije ziekenhuizen (41%) als het percentage rookvrije academische ziekenhuizen (71%) gestegen.

Thema 4: Rookvrije organisaties

In 2019 zijn 16 bedrijven uit de top 100 op weg naar een Rookvrije Generatie. Dat kan betekenen dat zij rookvrij beleid invoeren, stoppen met de verkoop van tabaksproducten en/of stoppen met investeren in de tabaksindustrie. Ook zijn in 2020 ten minste 16 van de 20 grootste institutionele beleggers in Nederland gestopt met het investeren in de tabaksindustrie. Verder was er in 2019 een toename van het percentage contactmomenten (tot 24%) waarin door bedrijfsartsen stoppen-met-roken werd meegenomen.

Ontwikkelingen in het alcoholbeleid

Preventieakkoord problematisch alcoholgebruik

De meer dan 70 partijen die eind 2018 het Nationaal Preventieakkoord (NPA) hebben afgesloten, zijn in 2019 met het overgrote deel van de afspraken aan de slag gegaan. De acties en maatregelen van het NPA om gezondheidsschade ten gevolge van problematisch alcoholgebruik te verminderen richten zich op: Alcohol en de school en studieomgeving; Marketing van alcoholhoudende drank; Bewustwording en vroegsignalering; Een gezonde sportomgeving; Naleving en handhaving bij leeftijdsgrens en dronkenschap. Uit het Voortgangsrapport van het NPA dat het RIVM jaarlijks uitbrengt blijkt dat het grootste gedeelte van de afspraken van dit deelakkoord in 2019 in uitvoering was (65%), veel andere afspraken zijn in voorbereiding (20%) en het deel van de afspraken dat eind 2019 nog niet was gestart is klein (10%).

Alcoholmarketing

Op 15 oktober 2020 is de Reclamecode voor Alcoholvrij en Alcoholarm Bier in werking getreden. In de code is o.a. vastgelegd dat reclame voor alcoholvrij en alcoholarm bier niet gericht mag worden op jongeren onder de 18 jaar. In 2020 publiceerde de WHO een rapport over de stand van zaken rondom regulering van alcoholmarketing in Europa. Hieruit komt naar voren dat het een grote uitdaging zal zijn om alcoholmarketing via internet en specifiek social media te beperken.

Nieuwe Alcoholwet

De naam van de Drank- en Horecawet zal worden veranderd in de Alcoholwet. In aanvulling op het NPA wordt een aantal nieuwe maatregelen voorgesteld: prijsacties met alcoholhoudende dranken voor gebruik elders van meer dan 25% korting worden verboden; er komen strenge regels voor de verkoop van alcohol op afstand; weder-verstrekking van alcohol aan minderjarigen wordt in de publieke ruimte verboden.

Uit landelijk onderzoek naar de naleving van de wettelijke leeftijdsgrens van 18 jaar voor de verkoop alcoholhoudende dranken bleek dat het merendeel van de minderjarige jongeren weinig in de weg wordt gelegd als zij alcohol willen kopen. De wet zal waarschijnlijk in juli 2021 in werking treden.

Campagnes en preventie interventies

In de afgelopen jaren zijn diverse landelijke campagnes (NIX18, Ikpas, BOB) gevoerd en kortdurende (online) alcoholinterventies (Jellinek Online Zelfhulp, Minder Drinken, Moti-4) en community of wijkgerichte interventies (IJslandse aanpak, STAD-aanpak) ontwikkeld en aangeboden om het problematisch alcoholgebruik te voorkomen en/of terug te dringen. Verslavingskunde Nederland heeft een overzicht gepubliceerd met de hoogst erkende kortdurende (online) alcoholinterventies. Deze online interventies bereiken probleemdrinkers echter nog onvoldoende en er is weinig samenhang en afstemming. Het is binnen dit project de ambitie om daar verandering in te brengen.

Mengvormen

Het 'Wetsvoorstel regulering mengformules' is in juli 2020 besproken in de Tweede Kamer. De uitkomsten van het evaluatierapport van Berenschot dat de effecten van dit wetsvoorstel op de volksgezondheid, openbare orde, verkeersveiligheid en economie onderzocht, werden hierin meegenomen. Bij mengformules organiseren bijvoorbeeld slijterijen in hun zaak proeverijen. Als het toestaan van mengformules leidt tot meer verstrekkingspunten en meer verstrekkingen, is het (redelijk) aannemelijk dat dit ongewenste gevolgen heeft voor de volksgezondheid (in het bijzonder voor risicogroepen), verkeersongevallen en openbare orde.

Rijden onder invloed

Eén van de doelen van het Strategisch Plan Verkeersveiligheid 2030 is het versterken en uitbreiden van de sociale norm om geen middelen in het verkeer te gebruiken. De Alcoholmeter blijkt een positief effect te hebben op het terugdringen van alcoholgebruik in het verkeer.

Internationale ontwikkelingen

Eind 2018 presenteerde de WHO het actiepakket SAFER om overheden te helpen schadelijk alcoholgebruik met 10% te verminderen voor het einde van 2025. Het actiepakket bestaat uit vijf 'high-impact' strategieën. De komende jaren wordt een nieuw actieplan ontwikkeld voor de periode 2022 tot 2030 ten behoeve van de implementatie van de internationale strategie om schadelijk alcoholgebruik te verminderen.

Beleidsontwikkelingen in preventie en hulpverlening

Doel van het preventiebeleid

Het doel van het preventiebeleid is om ervoor te zorgen dat mensen gezond blijven door hun gezondheid te bevorderen en te beschermen. Het Nationaal Preventieakkoord (NPA) richt zich daarbij primair op roken, problematisch alcoholgebruik en overgewicht, omdat deze drie de grootste oorzaak voor ziektelast in Nederland zijn.

Verslavingspreventie

In de nieuwe ordening van de GGZ is er binnen GGZ-instellingen, inclusief de verslavingszorg, steeds minder plaats voor aparte preventie-afdelingen. Overheid, zorgaanbieders en financiers streven naar een verbreding van preventieve GGZ en verslavingszorg naar wijkteams, huisartsenzorg en geestelijke gezondheidszorg. In 2019 waren in 83% van de gemeenten sociale (wijk)teams actief. In 46% van de gemeenten betrof het een breed integraal team voor alle hulpvragen. Nog steeds komen wijkteams echter onvoldoende toe aan preventief werken en aan vroegsignalering. Rondom het thema problematisch middelengebruik en verslaving maakte 64% van de wijkteams gebruik van externe specialisten, 20% gaf aan deze deskundigheid in het wijkteam zelf te hebben en 3% had een apart team voor deze problematiek. De taken die het meest opgepakt werden zijn: laagdrempelige ondersteuning bij vragen over middelengebruik, signalering van risicogroepen en samenwerking met de GGD.

Preventie van uitgaansdrugs

Er zijn tien extra maatregelen genomen om de normalisering en het gebruik van uitgaansdrugs tegen te gaan.

- Er wordt een campagne tegen normalisering ontwikkeld.
- Een speciale website voor ouders is uitgebouwd.
- Het schoolprogramma “Helder op School” is grondig vernieuwd.
- Er wordt meer ingezet op de samenwerking tussen gemeenten, horeca en evenementen en instellingen voor verslavingszorg.
- Er wordt onderzocht hoe de IJslandse preventie-aanpak van wijkgerichte interventies in Nederland kan worden geïmplementeerd.
- De testcapaciteit van drugstesten voor consumenten is uitgebreid met nieuwe apparatuur.
- Er wordt een innovatieve interventie ontwikkeld gericht op het voorkomen van het eerste gebruik van drugs. Er wordt een “Platform Tegengaan Stijging Drugsgebruik” opgericht.
- Het voorstel om lachgas op lijst II van de Opiumwet te plaatsen is in juni 2020 ter internetconsultatie aangeboden. Via een internetconsultatie kan men via internet kennismaken van wetsvoorstellen en kan men ideeën daarover kenbaar maken.
- Het wetsvoorstel “Wijziging Opiumwet vanwege nieuwe psychoactieve stoffen” is in maart 2020 ter internetconsultatie aangeboden. Via een internetconsultatie kan men via internet kennismaken van wetsvoorstellen en kan men ideeën daarover kenbaar maken.

Organisatie van de verslavingszorg

In Nederland wordt verslavingszorg aangeboden door reguliere regionale instellingen die als aparte instelling voor verslavingszorg of als onderdeel van een grotere GGZ-instelling georganiseerd zijn. Daarnaast zijn er ook private organisaties die verslavingszorg aanbieden. Een deel van de instellingen is lid van de vereniging “de Nederlandse GGZ” (voorheen GGZ Nederland).

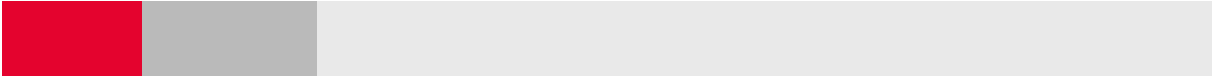
In 2019 en 2020 zijn drie nieuwe wetten van kracht geworden met grote gevolgen voor de GGZ, inclusief de verslavingszorg. Deze drie nieuwe wetten zijn de “Wet forensische zorg (Wfz)”, de “Wet verplichte GGZ (Wvvggz)” en de “Wet zorg en dwang (Wzd)”. De Wfz regelt dat binnen het strafrecht, of in aansluiting daarop, sneller de nodige psychische zorg wordt geboden. De Wvvggz regelt dat iemand die door een geestelijke stoornis een gevaar vormt voor zichzelf of zijn/haar omgeving tegen zijn of haar zin kan worden behandeld. De Wzd regelt de dwangzorg voor psychogeriatrische en verstandelijk gehandicapte cliënten.

Toegang tot de verslavingszorg

De toegang tot de verslavingszorg is de afgelopen jaren verbeterd door de introductie van de POH-GGZ in de huisartsenpraktijk, waardoor in de eerstelijnszorg meer aandacht voor verslavingsproblematiek kan zijn. De campagne “Hey, het is oké”, die tot doel heeft de bespreekbaarheid van psychische aandoeningen te vergroten en de schaamte te verminderen, wordt voortgezet met ook aandacht voor verslavingsproblemen. De campagnes van de stichting Samen Sterk zonder Stigma, waarbij stigma in de GGZ en ook stigma van verslavingen worden bestreden, krijgen subsidie van de rijksoverheid.

Wachlijst

Patiënten met een ernstig psychiatrisch probleem en een verslavingsprobleem horen vaak tot de groep complexe patiënten die lang op een wachtlijst staan. De zorgverzekeraars en de zorgaanbieders hebben op aandringen van de Staatssecretaris een plan van aanpak ontwikkeld om het probleem van de wachtlijsten op te lossen. De kern van het plan is dat patiënten met een hoog-complexe GGZ zorgvraag (inclusief de verslavingszorg) met prioriteit een behandelaanbod op maat krijgen, dit door middel van een verbeterde toegankelijkheid en beschikbaarheid van de zorg voor deze doelgroep.

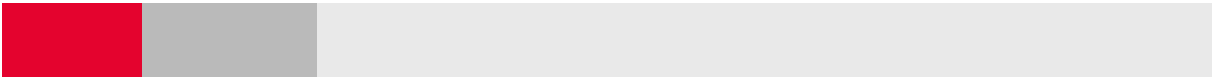
0.2 Impact van COVID-19 en de coronamaatregelen op het gebruik van drugs, alcohol en tabak

De coronamaatregelen hebben verschillende effecten gehad op het gebruik van drugs, alcohol en tabak. In verschillende groepen van gebruikers zijn sommigen minder vaak gaan gebruiken, maar zijn anderen juist vaker gaan gebruiken. In dit NDM Jaarbericht worden, voor zover bekend, de verschillende effecten van de coronamaatregelen apart vermeld bij de hoofdstukken over cannabis, cocaïne, ecstasy, amfetamine, GHB, alcohol en tabak. Hier worden de resultaten uit deze hoofdstukken samengevat.

Patroon in het corona-effect

Voor zover gegevens beschikbaar zijn, tekent zich een patroon af in de impact van COVID-19 en de coronamaatregelen op het middelengebruik. Bij middelen als ecstasy, amfetamine, GHB en alcohol wordt vaker een afname dan een toename in het gebruik gezien, bij die mensen die deze middelen al gebruikten vóór de coronamaatregelen. Dit werd gevonden voor zowel de algemene bevolking, jongvolwassenen, uitgaanders, alsook studenten. Het gebruik van tabak onder de mensen die al rookten is daarentegen vaker toegenomen onder de rokers in de algemene bevolking. Voor de uitgaanders die al rookten werd daarentegen bij tabak vaker een afname in gebruik gezien. Het gebruik van cannabis onder de mensen die al cannabis gebruikten, is vaker toegenomen onder zowel jongvolwassenen als uitgaanders.

Een mogelijke verklaring voor minder gebruik kan zijn dat de betreffende middelen overwegend worden gebruikt in een uitgaansgelegenheid, terwijl het uitgaansleven tijdens de coronamaatregelen voor een groot deel is komen stil te liggen. Een verklaring voor meer gebruik kan zijn dat de betreffende middelen vaker zijn gebruikt in een thuissituatie, met name om gevoelens van stress, verveling en eenzaamheid tijdens de coronacrisis tegen te gaan.

0.3 Ontwikkelingen in het gebruik van Opiumwetmiddelen, nieuwe psychoactieve stoffen, lachgas en ketamine

Cannabis

Van de volwassen laatste-maand-gebruikers van cannabis blowt een derde (bijna) dagelijks

In 2019 hadden naar schatting iets minder dan 1 miljoen Nederlanders van 18 jaar en ouder in het afgelopen jaar cannabis gebruikt (7,2% van deze leeftijdsgroep). Onder 18-19-jarigen en 20-24-jarigen is het laatste-jaar-gebruik het hoogst (21,1% en 22,3%). Het laatste-maand-gebruik onder 18 jaar en ouder ligt op 4,9%. Een derde (33,3%) van deze laatste-maand-gebruikers blowde (bijna) dagelijks.

Het percentage (bijna) dagelijks gebruikers (1,6%) lag in 2019 op hetzelfde niveau als in 2018, maar was hoger dan in voorgaande jaren (1,2% in 2015).

Het percentage laatste-jaar-cannabisgebruikers onder 15-64-jarigen lag in Nederland in 2019 met 9,6% boven het Europese gemiddelde (7,6%).

Het cannabisgebruik van Nederlandse scholieren van 15 en 16 jaar ligt boven het Europese gemiddelde

Onder scholieren van 12-16 jaar deed zich een daling voor in het laatste-jaar-gebruik tussen 2003 en 2015 (van 13,1% naar 8,2%); daarna bleef het laatste-jaar-gebruik op hetzelfde niveau (9,1% in 2019). Van alle scholieren die in de laatste maand cannabis hebben gebruikt, had bijna de helft (44%) dit in de afgelopen maand wel eens onder schooltijd (tijdens tussenuren of in de pauze) gedaan.

Het percentage 15- en 16-jarige Nederlandse scholieren dat ooit cannabis heeft gebruikt lag in 2019 met 22,4% boven het Europese gemiddelde van 15,6%. Ook het percentage laatste-maand-gebruikers lag onder Nederlandse scholieren (12,6%) boven het Europese gemiddelde van 7,1%.

Cannabis wordt niet tot de typische uitgaansdrugs gerekend. Het wordt het meest (bij anderen) thuis gebruikt: 84,4% van de gebruikers noemt dit als een van de drie locaties waar het meest wordt gebruikt.

Toename ziekenhuisopnames gerelateerd aan cannabis tussen 2015 en 2018

In 2019 speelde cannabisgebruik een rol bij 26% van alle drugsincidenten die door medische diensten van de Monitor Drugsincidenten werden gemeld; bij 19% van alle incidenten was cannabis de enige gebruikte drug. Het aandeel incidenten met cannabis als enige gebruikte drug is landelijk kleiner bij EHBO's op grootschalige feesten en groter bij de ambulances en de spoedeisende hulp in ziekenhuizen; in het laatste hebben zij bijzonder vaak betrekking op toeristen in de regio Amsterdam.

Het aantal patiënten, die minstens één keer opgenomen zijn in algemene ziekenhuizen met een probleem gerelateerd aan cannabis als hoofd- of nevendiagnose, is tussen 2015 en 2018 gestegen van 1.190 naar 1.660 patiënten. De gemiddelde leeftijd van de cannabispatiënten steeg van 36 jaar in 2015 naar 38 jaar in 2018.

THC-gehalte: nederwiet stabiel, en geïmporteerde hasj, na jarenlange stijging, ook stabiel

Van 2013 tot 2016 is het gemiddelde THC-gehalte in nederwiet (meest populaire variant) geleidelijk gestegen, maar sindsdien bleef het op hetzelfde niveau, met 14,6% THC in 2020. Het THC-gehalte in geïmporteerde hasj nam fors toe tussen 2014 en 2019 en bleef op hetzelfde niveau in 2020 (24,4%). Geïmporteerde hasj is al enkele jaren veel sterker dan nederwiet.

De gemiddelde prijs van een gram nederwiet (meest populaire variant) steeg geleidelijk van 6,20 euro in 2006 naar 10,23 euro in 2016, en bleef daarna op hetzelfde niveau (10,65 euro in 2020). De prijs van een gram geïmporteerde hasj schommelt sinds 2009, en was in 2020 (9,65 euro) vergelijkbaar met de voorgaande jaren.

Cocaïne

Gebruik van cocaïne in het afgelopen jaar niet veranderd in de algemene bevolking

In 2019 had naar schatting 1,9% van de Nederlanders van 18 jaar en ouder in het afgelopen jaar cocaïne gebruikt, waarmee het nauwelijks verschilt van 2015 tot 2018 (tussen 1,6% en 1,8%). Omgerekend naar de hele bevolking ging het (afgerond op tienduizendtallen) om ongeveer 260 duizend personen. Het percentage volwassenen dat ooit cocaïne had gebruikt steeg van 4,3% in 2015 naar 5,4% in 2019, maar het laatste-jaar-gebruik en laatste-maand-gebruik bleven stabiel.

Onder scholieren van 12-16 jaar van het voortgezet onderwijs is het percentage dat in het afgelopen jaar cocaïne had gebruikt gedaald tussen 2003 en 2007, maar sindsdien gestabiliseerd en ligt in 2019 op 0,8%. In 2019 lag het ooitgebruik van (snuif)cocaïne (1,7%) en crack (0,6%) onder 15-16-jarige Nederlandse scholieren iets onder het Europees gemiddelde (respectievelijk 1,9% en 1,1%), maar het verschil met de andere landen is klein.

Signalen toename cocaïnegebruik onder specifieke groepen

Cocaïnegebruik, vooral in de snuifbare poedervorm, komt relatief veel voor onder uitgaande jongeren en jongvolwassenen. Er zijn signalen voor een toename van de populariteit van cocaïne onder deze groepen, in Amsterdam en omstreken en in Den Haag. Onder Amsterdamse cafébezoekers steeg het percentage dat in de afgelopen maand cocaïne had gebruikt van 15% in 2014 naar 22% in 2018. Onder uitgaanders in Den Haag steeg

dit percentage van 11% in 2014 naar 26% in 2019. Er is geen zicht op lokale ontwikkelingen elders. Ook rioolwateranalyses suggereren dat het gebruik in met name Amsterdam is toegenomen, maar er kan geen onderscheid worden gemaakt tussen toeristen en inwoners. Ook onder groepen risicjongeren lijkt het cocaïnegebruik meer geaccepteerd te raken volgens panelleden. Van de Nederlandse uitgaanders heeft 26,2% cocaïne gebruikt in het afgelopen jaar, daarmee lijkt er geen verschil te zijn tussen 2016 (25%) en 2020, maar een precieze vergelijking is lastig te maken door mogelijke verschillen tussen de steekproeven waar niet voor is gecorrigeerd.

Toename probleem met cocaïnegebruik als nevendiagnose bij opnames in algemene ziekenhuizen

Het aantal patiënten dat werd opgenomen in een algemeen ziekenhuis met een probleem gerelateerd aan cocaïne als hoofd- of nevendiagnose is tussen 2015 en 2018 gestegen van 1.040 naar 1.290 patiënten, gecorrigeerd voor dubbelstellingen. De stijging vond alleen plaats in de nevendiaognoses, een probleem in het cocaïnegebruik als hoofddiagnose bleef in dezelfde periode stabiel.

Incidenten na cocaïnegebruik tonen vaak een combinatie met alcohol en andere drugs

In 2019 werd gebruik van snuifcokes geregistreerd bij 1.091 (17%) van de in totaal 6.629 acute drugsincidenten gemeld bij de Monitor Drugsincidenten. Van de gemonitorde drugs wordt cocaïne relatief vaak in combinatie met andere drugs gebruikt, 54% van de cocaïnegebruikers met een gezondheidsincident heeft nog een andere drug gebruikt, meestal ecstasy en GHB. Bij 498 incidenten werd cocaïne-HCl als enige drug gemeld (al dan niet in combinatie met alcohol). In de meerderheid van die gevallen, namelijk 287 van de 498 (58%), werd cocaïne in combinatie met alcohol gemeld.

De geregistreerde sterfte door cocaïne verdubbelde aanvankelijk van 24 gevallen in 2013 en 2014 naar 55 gevallen in 2017, maar in 2018 vond er weer een lichte daling plaats naar 40 gevallen. Het is nog onbekend of het hier gaat om daadwerkelijke veranderingen of om wijzigingen in de detectie en de registratie.

Daling in versnijdingen van cocaïne met levamisol gestagneerd, zuiverheid op recordhoogte

De meeste cocaïnepoeders zijn versneden met andere stoffen. Er deed zich tussen 2015 en 2018 een opvallende daling voor in het aandeel cocaïnepoeders van consumenten dat levamisol (een antiwormenmiddel voor dieren) bevatte, van 71% naar 34%, maar deze daling is in 2019 gestagneerd en het aandeel bedraagt nu 39%. Gebruik van levamisol door mensen is in verband gebracht met gevallen van ernstige bloed- en huidziekten.

Ondanks deze versnijdingen is de zuiverheid, het gehalte van cocaïne in de cocaïnepoeders, hoog. Het gemiddelde gehalte cocaïne steeg van 49,2% in 2011 naar 68,9% in 2019. De cocaïne is daarmee zeer zuiver, ook vergeleken met andere Europese landen. De consumentenprijs van cocaïne is stabiel gebleven (gemiddeld 50 euro per gram in 2019). Dit wijst mogelijk op de toegenomen beschikbaarheid van cocaïne.

Opiaten en ‘opioïden’

Heroïne en methadon

In de algemene bevolking komt heroïnegebruik weinig voor. In 2019 rapporteerde 0,4% van de bevolking van 18 jaar en ouder ooit in het leven heroïne te hebben gebruikt. Heroïne en methadon worden voor zover bekend is uit studies, heel weinig gebruikt onder jongeren. Problematische gebruikers van heroïne (en andere harddrugs) zijn in bevolkingsonderzoek echter ondervertegenwoordigd. De omvang van deze problematische groep werd in 2012 via een andere methode dan bevolkingsonderzoek geschat op circa 14.000. Dat is minder dan de schatting van ongeveer 18.000 problematische opiaatgebruikers uit 2008. De ontwikkeling na 2012 is niet bekend, maar er zijn geen signalen voor een toename van nieuwe gebruikers.

Tot en met 2018 blijkt het aantal methadonpatiënten bij de GGD Amsterdam te dalen. Ook blijkt het aantal arrestanten dat methadon krijgt op een Amsterdams politiebureau te dalen. Verder is de gemiddelde leeftijd van de methadoncliënten steeds hoger geworden. Dit zijn indicaties dat de populatie heroïnegebruikers kleiner wordt

en veroudert. In 2021 zullen er (nieuwe) cijfers beschikbaar komen van het aantal cliënten in de verslavingszorg met een stoornis in het gebruik van opiaten. In de algemene ziekenhuizen steeg het aantal patiënten met een probleem met opiaten van 880 in 2015 naar 980 patiënten in 2018.

Geen verdere toename gebruik (medische) opioïden

Tussen 2003 en 2018 steeg het aantal gebruikers van sterk werkende medische opioïden van 137.000 naar 697.000. In 2019 is deze stijgende trend voor het eerst in meer dan 15 jaar doorbroken. In het vierde kwartaal van 2019 waren er nog maar 238.923 gebruikers van sterk werkende opioïden, vergeleken met een hoger aantal van 254.477 gebruikers in het vierde kwartaal van 2018. Bij de sterk werkende opioïden ging het in 2018 voornamelijk om 454.500 gebruikers van oxycodon en 104.560 gebruikers van fentanyl.

Geringe aanwas nieuwe gevallen van hiv en hepatitis B en C onder injecterende drugsgebruikers

Het aantal nieuwe en gemelde gevallen van hiv en hepatitis B en C onder injecterende drugsgebruikers is al jaren laag. Het aantal nieuw gediagnosticeerde hiv-gevallen onder injecterende drugsgebruikers per miljoen inwoners behoort tot de laagste in de EU-15. In 2019 werden in Nederland slechts twee nieuwe gevallen geregistreerd. Het aantal bestaande besmettingen met hepatitis C in Nederland, in steden die daar gegevens over hebben, is echter hoog. Hiv-positieve en hiv-negatieve drugsgebruikers samen (meer dan 3.400 gevallen) vormen 15% van alle chronische hepatitis C patiënten. Ook bij drugsgebruikers is een behandeling van hepatitis C met Direct Acting Antivirals (DAAs) zeer kosteneffectief.

Stijging geregistreeerde drugssterfte

De geregistreeerde sterfte door drugs in het algemeen steeg fors tussen 2014 (123 gevallen) en 2017 (262 gevallen). In 2018 daalde dit aantal naar 224 gevallen, maar in 2019 vond er weer een stijging plaats naar 252 gevallen. Het aandeel hiervan dat opiaten betreft steeg van rond de 30% in 2014 tot en met 2016 naar bijna 50%. Dit aandeel bleef hierna stabiel. Waarschijnlijk is het feitelijke aandeel van de opiaten en de opioïden hoger, aangezien zich in de categorie 'overige drugs' ook opiaten en opioïden zullen bevinden (in combinatie met andere middelen).

De leeftijd bij overlijden neemt toe. In de periode van 1996 tot en met 2000 was nog 47% jonger dan 35 jaar, vergeleken met nog maar 21% in de periode van 2016 tot en met 2019. Wel steeg het aandeel van de leeftijdsgroep van 15-34 jaar tussen de periode 2011-2015 en de periode 2016-2019 van 13% naar 21%. Dit kan (deels) het gevolg zijn geweest van sterfte door medische opioïden, maar nader onderzoek zal dat moeten uitwijzen.

De geregistreeerde stijgingen tot 2017 en tussen 2018 en 2019 laten zich lastig duiden. Factoren die een rol kunnen spelen bij een feitelijke stijging zijn onder meer de veroudering van de drugsgebruikers en een toename in het gebruik van medicinale opioïden zoals oxycodon en fentanyl. Daarentegen kan een toename van toxicologisch onderzoek (waardoor meer gevallen worden gedetecteerd) een rol spelen, en kan een registratie-effect zijn opgetreden door het aanleveren van meer informatie op de elektronische doodsoorzakenformulieren.

Ecstasy

Percentage ecstasygebruikers in de algemene bevolking gestegen

Het laatste-jaar-gebruik van ecstasy is in 2019 (3,4%) voor het eerst sinds 2015 hoger vergeleken met de voorgaande jaren, toen lag het laatste-jaar-gebruik stabiel tussen de 2,7% en 2,9%. Vergeleken met 2018 is het gebruik in het laatste jaar in 2019 gestegen onder mannen, hoogopgeleiden en 20-24 jarigen, de groepen waarin het gebruik al relatief hoog lag.

Nederland gaat in Europa nog steeds (ver) aan kop wat betreft het laatste-jaar-gebruik van ecstasy: 6,9% versus het EU-gemiddelde van 3,9% onder jongvolwassenen van 15-34 jaar. Het percentage 15- en 16-jarige

Nederlandse scholieren dat ooit ecstasy (3,5%) heeft gebruikt ligt eveneens boven het Europese gemiddelde (2,3%).

Ecstasy wordt veel gebruikt in het uitgaansleven, maar ook in kwetsbare groepen jongeren

In verschillende groepen jongeren en jongvolwassenen, uitgaanders maar ook kwetsbare groepen, is ecstasy de meest gebruikte drug na cannabis. Zo gebruikte bijna de helft van de uitgaanders uit Het Grote Uitgaansonderzoek 2020 ecstasy ooit in het leven ecstasy (53,9%) en de meesten deden dat ook in het afgelopen jaar. Onder scholieren leek sprake te zijn van een dalende trend, van 1,9% in 2015 naar 1,0% in 2017 maar het gebruik is in 2019 weer toegenomen naar het niveau van 2015 (1,7%). Voor andere drugs werd geen toename gevonden. Onder jongeren van het praktijk- en het speciaal onderwijs is het gebruik van ecstasy in het afgelopen decennium gelijk gebleven, terwijl er wel een daling plaatsvond in bijvoorbeeld het gebruik van cannabis.

Daarnaast wordt in groepen risicojongeren ecstasy gebruikt. Een zorgelijk signaal is dat in deze groepen er al vroeg wordt gestart met ecstasy en de risico's laag ingeschat worden, terwijl jongerenwerkers wel incidenten zien. Volgens hen komt laagdrempelig gebruik met name door de grote verkrijgbaarheid en de lage prijs van ecstasy.

Ernst van incidenten bij EHBO-posten daalt, maar stijgt bij de SEH-afdelingen en ambulances

De meeste gezondheidsincidenten met ecstasy worden gemeld door de EHBO-posten op grootschalige evenementen. Het aandeel ecstasy-intoxicaties van alle gemelde drugsintoxicaties op EHBO-posten fluctueert over de jaren, maar is in 2019 lager dan in 2018. Het aandeel matige en ernstige intoxicaties daalde van 28% in 2015 naar 14% in 2019. Incidenten na ecstasygebruik die gemeld worden bij ambulances en de SEH-afdelingen van ziekenhuizen zijn beperkt maar wel relatief ernstig van aard. Sinds 2009 is gemiddeld 65% tot 75% van de patiënten bij deze gezondheidsdiensten matig of ernstig onder invloed van ecstasy (als enige drug).

Toename aandeel sterke ecstasypillen stabiliseert

In 2019 is ecstasy nog steeds de meest aangeleverde drug bij het DIMS, en bevatte wederom een hoog percentage van de pillen (99,2%) daadwerkelijk MDMA, de actieve stof in ecstasypillen. De stijging in het gemiddelde gehalte MDMA in pillen lijkt voor het eerst in jaren af te vlakken. In 2018 bevatte een pil gemiddeld 171mg MDMA en in 2019 was dit 172mg. Bij het DIMS werd een (flinke) toename van het aantal pillen dat ook een andere farmacologisch actieve stof of een bijproduct bevat geconstateerd, een signaal dat kan wijzen op een verandering in het productieproces van MDMA.

Amfetamine

In 2019 rapporteerde 1,7% van de Nederlanders van 18 jaar en ouder in het afgelopen jaar amfetamine te hebben gebruikt, ongeveer 230 duizend volwassenen, evenveel als in 2015. In de afgelopen maand had 0,7% nog amfetamine gebruikt.

Onder uitgaande jongvolwassenen ligt het gebruik van amfetamine hoger. Amsterdams onderzoek wijst inmiddels op een stabilisering in het amfetaminegebruik na een jarenlange toename. Zo was onder bezoekers van cafés in Amsterdam het percentage dat ooit amfetamine had gebruikt gestegen van 18% in 2010 naar 38% in 2018. Het percentage dat in de afgelopen maand amfetamine had gebruikt, steeg in deze periode van 2% naar 12%. In 2019 was amfetamine weer minder populair geworden dan cocaïne. Sommigen gebruiken daarbij de amfetamine als goedkope alternatief voor cocaïne, maar andere gebruikers hebben een duidelijke voorkeur voor amfetamine boven cocaïne.

Tussen 2003 en 2015 daalde het percentage scholieren van 12-16 jaar dat in het afgelopen jaar amfetamine had gebruikt van 1,4% naar 0,9%, en in 2019 stabiliseerde dit percentage op 0,9%. Het gebruik in de afgelopen maand lag in 2019 op 0,7%.

Onder (jong)volwassenen hoort Nederland bij de top van de Europese landen. Van de 15-34-jarigen had 2,7% in laatste jaar amfetamine gebruikt versus 1,2% voor het EU-gemiddelde. Het percentage Nederlandse 15- en 16-scholieren dat ooit amfetamine heeft gebruikt behoort in Europa tot de middenmoot.

Signalen voor toename methamfetaminegebruik in subgroep MSM

Hoewel het gebruik van methamfetamine (een sterke variant van amfetamine) in Nederland een niche-aangelegenheid is, zijn er signalen voor een toename van het gebruik van dit middel in een kleine groep van mannen die seks hebben met mannen (MSM), in een seksuele setting (chemsex). Soms wordt het middel geïnjecteerd ('slammen'). Het gevaar van seksueel risicogedrag en overdracht van infectieziekten neemt hiermee toe. Landelijke cijfers over de omvang zijn niet beschikbaar. Alhoewel het gebruik van methamfetamine nog steeds een niche-aangelegenheid is onder vooral MSM, zijn er wel signalen dat het gebruik van methamfetamine ook voorkomt onder kwetsbare jongeren in sommige regio's van Nederland.

Amfetamine speelt ondergeschikte rol bij acute drugsincidenten

Gezondheidsincidenten na (alleen) amfetaminegebruik worden in 2019 relatief weinig gemeld. Wel is amfetamine bij de gezondheidsincidenten de drug waarbij het vaakst sprake is van combinatiegebruik. De meeste mengintoxicaties van amfetamine zijn met GHB (42%) en/of met ecstasy (38%). In de algemene ziekenhuizen schommelde tussen 2015 en 2018 het aantal patiënten met een probleem met psychostimulantia tussen de 740 en 850 patiënten per jaar.

Nieuwe Psychoactieve Stoffen (NPS)

Daling in gebruik van 4-FA zet door

In de algemene bevolking komt het gebruik van NPS weinig voor. Ongeveer één op de 100 volwassen Nederlanders (1,3%) rapporteerde in 2018 in het afgelopen jaar wel eens een NPS gebruikt te hebben. Dit komt neer op 170 duizend volwassenen. De meerderheid had 4-FA en 2C-B gebruik (respectievelijk 0,9% en 0,6% van de bevolking). In speciale groepen uitgaande jongeren en jongvolwassenen, zoals bezoekers van clubs en party's, ligt het gebruik van NPS aanzienlijk hoger.

Uit diverse onderzoeken en monitors blijkt dat het gebruik van 4-fluoramfetamine (4-FA) sinds het verbod in 2017 blijft afnemen. Er zijn echter signalen voor een toename in het gebruik van 2C-B (psychedelicum) en 3-MMC (stimulerend middel), althans in bepaalde groepen uitgaanders.

In 2019 had 14,8% van de uitgaanders 2C-B in het laatste jaar gebruikt en lag het 2C-B gebruik voor het eerst hoger dan het 4-FA gebruik (5,1%). Een vergelijkbaar patroon werd in 2019 waargenomen bij studenten van het MBO en HBO.

Er zijn signalen uit verschillende onderzoeken en monitors dat het problematisch gebruik van 3-MMC lijkt toe te nemen, althans in bepaalde (lokale) groepen in de bevolking. Goed zicht hierop ontbreekt echter.

NPS-gebruik bij Nederlandse scholieren ligt onder het Europese gemiddelde

In Nederland rapporteerde 1,5% van de scholieren van 15 en 16 jaar ervaring te hebben met NPS; Nederlandse scholieren liggen daarmee onder het Europese gemiddelde van 3,4%. In veel landen rapporteren jongeren vaker het gebruik van NPS dan van sommige meer gevestigde illegale drugs, zoals ecstasy. Dat is niet het geval voor Nederlandse scholieren.

Gezondheidsincidenten met NPS beperkt, maar stijging in incidenten met synthetische cathinonen

De Monitor Drugsincidenten (MDI) ziet weinig incidenten met NPS. Het aandeel van 4-FA-incidenten op EHBO-posten nam de laatste jaren af, van 456 incidenten in 2016 naar 77 incidenten in 2019. Het aantal incidenten met 2C-B is stabiel gebleven (30 in 2019), maar het aantal incidenten met 3-MMC/4-MMC is gestegen, van 3 in 2017 naar 26 in 2019.

Ook het NVIC meldt de laatste jaren een toename van het aantal informatieverzoeken door artsen en andere hulpverleners over synthetische cathinonen (zoals 3-MMC) en een daling van informatieverzoeken over synthetische fenethylaminen (zoals 4-FA).

NPS markt is dynamisch

Na een lichte daling in 2017 en 2018 van het aantal door consumenten bij het DIMS ingeleverde drugsmonsters met NPS, deed zich in 2019 een stijging voor. Die stijging werd vooral door 2C-B veroorzaakt.

Sinds 2017 (na plaatsing van 4-FA op de Opiumlijst) worden meer monsters gezien die verkocht zijn als 4-FA, maar die een andere werkzame stof bevatten. In 2019 zette de trend zich door: de zuiverheid van 4-FA nam af, het aantal monsters aangekocht als 4-FA nam af, en het aandeel andere NPS (met name 4-FMA) nam toe.

Opvallend is het stijgend aantal bij het DIMS ingeleverde monsters dat verkocht was als 4-MMC. In 2019 was dat 84 keer, vergeleken met 29 keer in 2018. Het aantal ingeleverde monsters dat verkocht was als 3-MMC is stabiel (51 keer in 2019). Ook al begint 3-MMC aan populariteit te winnen, lijkt men toch nog steeds vaker op zoek te zijn naar 4-MMC. Interessant is dat 3-MMC bijna twee keer zo vaak wordt aangetroffen als 4-MMC; vermoedelijk omdat 3-MMC nog niet is verboden. 4-MMC staat sinds 2012 op de Opiumlijst.

Monsters met 6-APB worden de afgelopen jaren met enige regelmaat door consumenten bij het DIMS aangeleverd (62 keer in 2019). Synthetische opioïden en synthetische cannabinoïden komen in Nederland slechts incidenteel op de gebruikersmarkt voor.

GHB

GHB-gebruik relatief beperkt, maar er zijn uiteenlopende gebruikersgroepen

Het gebruik van gammahydroxyboterzuur (GHB) komt in de algemene bevolking en onder scholieren van het reguliere onderwijs naar verhouding weinig voor. In 2019 had 0,4% van de bevolking van 18 jaar en ouder in het afgelopen jaar GHB gebruikt, naar schatting 50 duizend mensen. Het gebruik in de afgelopen maand lag op 0,1%, een lager percentage dan voor ecstasy (1,2%), cocaïne (0,8%) en amfetamine (0,7%). GHB-gebruik komt weinig voor onder jongeren. Van de 12-16-jarige scholieren in het voortgezet onderwijs had 0,3% in 2019 ooit in het leven GHB gebruikt.

GHB wordt veel vaker door uitgaande jongeren en jongvolwassenen gebruikt. Volgens een landelijke survey uit 2019 had 8,3% van de uitgaanders ervaring met GHB of GBL, gamma-butyrolacton, een van de ingrediënten van GHB.

In Amsterdam wordt gesignaleerd dat, ondanks het slechte imago van GHB, het gebruik van GHB in het Amsterdamse uitgaansleven is gestegen. Ook wordt het middel door mannen die seks hebben met mannen (MSM) gebruikt voor de 'chemsex'. GHB-gebruik komt ook voor onder 'swingers'. Dit zijn heteroseksuele paren die sex hebben met andere paren en met singles.

Ook buiten het uitgaansleven wordt GHB gebruikt. Het wordt onder andere gebruikt door kwetsbare groepen, zoals hangjongeren en 'thuisgebruikers'. Zij gebruiken het middel samen met vrienden en kennissen in de context van 'huisfeesten', of ze gebruiken GHB in hun eentje, zodra het gebruik niet (langer) een sociale aangelegenheid is. Binnen Nederland bestaan er regionale verschillen in de prevalentie van (problematisch) gebruik, de hulpvraag en gezondheidsincidenten.

Terugval na detoxificatie is groot

Frequent, vooral dagelijks, gebruik van GHB kan tot afhankelijkheid leiden, en bij abrupte stopzetting tot heftige en zelfs levensbedreigende onthoudingsverschijnselen. Het aantal cliënten in de verslavingszorg met een primair

GHB-probleem steeg van 60 cliënten in 2007 naar 837 cliënten in 2015 (de laatst beschikbare data). De meeste cliënten (78%) waren bekenden bij de verslavingszorg en stonden al eerder ingeschreven. De terugval na behandeling is groot. Binnen drie maanden na detoxificatie is 70% weer in behandeling.

Acute GHB-incidenten vaak ernstig

GHB is lastig te doseren en het risico op een overdosering is groot. Gezien de beperkte omvang van het GHB-gebruik in de bevolking, is het aantal incidenten met GHB groot. In 2019 werden in totaal 6.629 drugsincidenten gemeld. In 853 gevallen (13%) werd daarbij GHB als enige drug gemeld (met of zonder alcohol). Daarnaast was GHB in 559 gevallen (8%) betrokken bij incidenten waarbij meer dan één drug op eenzelfde gelegenheid waren gebruikt. In deze gevallen was GHB voornamelijk met amfetamine, ecstasy en/of cocaïne gecombineerd.

Opvallend is ook het relatief grote aandeel patiënten met een *ernstige* intoxicatie na GHB-gebruik: 44% van de gevallen met GHB als enige drug bij de ambulances en 54% van de gevallen op de Spoedeisende Eerste Hulp (SEH) van de ziekenhuizen. Het aandeel geregistreerde gezondheidsincidenten na drugsgebruik met GHB als primaire drug is lager in de Randstad dan in regio's buiten de Randstad. De in de media verschenen berichten over een 'explosieve' landelijke toename in GHB-incidenten kon in nader onderzoek niet worden gestaafd; in regio's waar een toename werd geconstateerd gebeurde dit in het kielzog van een algehele toename in het aantal geregistreerde drugsincidenten, die niet specifiek was voor GHB en mogelijk aan andere factoren kon worden toegeschreven.

Er is geen goed zicht op het aantal sterfgevallen waarbij GHB betrokken is. In 2019 stond GHB in totaal 2 keer vermeld op de doodsoorzakenformulieren bij het CBS. Onbekend is echter of GHB bij deze gevallen de oorzaak was van het overlijden of een bijdragende factor.

Slaap- en kalmeringsmiddelen

Gebruik benzodiazepinen over langere periode bezien gedaald

Niet alleen het gebruik van alcohol en drugs kan tot misbruik en verslaving leiden, maar ook aan slaap- en kalmeringsmiddelen is bij chronisch gebruik dit risico verbonden. Het merendeel van de slaap- en kalmeringsmiddelen behoort tot de groep van de benzodiazepinen. In 2018 had 10,2% van de bevolking van 18 jaar en ouder in het afgelopen jaar slaap- of kalmeringsmiddelen gebruikt, meer vrouwen (13,3%) dan mannen (7,0%). Het laatste-jaar-gebruik is het hoogst onder 65+ (14,1%). Een op de drie laatste-jaar-gebruikers had deze middelen (ook) zonder recept gebruikt; het gebruik zonder recept ligt het hoogst onder 20-24-jarigen. Vergeleken met 2016, bleef het laatste-jaar-gebruik op het zelfde niveau. Het aantal patiënten dat tussen 2015 en 2018 in de algemene ziekenhuizen werd opgenomen voor een probleem met slaap- en kalmeringsmiddelen, schommelde tussen 3.060 en 2.830 patiënten per jaar.

Gegevens van verstrekkingen van benzodiazepinen van openbare apotheken wijzen wel op een langer geleden ingezette daling in het gebruik na de inperking van de vergoeding van benzodiazepinen uit het basispakket in 2009. Het aantal verstrekte standaard dagdoseringen daalde in 2009 met 15% (vergeleken met 2008). Tussen 2016 en 2017 vond er nog een daling plaats met bijna 2%.

Sterfte door overdoseringen slaap- en kalmeringsmiddelen vaak suicide

In 2019 werden 94 sterfgevallen door overdosering van dergelijke medicijnen geregistreerd, waarvan 42 gevallen door benzodiazepinen, 5 gevallen door (andere) sedativa en 47 gevallen door barbituraten. Meestal ging het in deze gevallen om suicide. Van 2008 tot en met 2012 was het verloop over de tijd grillig, zonder duidelijke trend. Tussen 2013 en 2016 verdubbelde het aantal barbituratengevallen echter van 31 naar 64, om in 2017 te stabiliseren op 66 gevallen en in 2018 en 2019 weer te dalen naar respectievelijk 43 en 47 gevallen. Ook hierbij is het nog onbekend of het bij de aanvankelijk stijgende aantallen gaat om een daadwerkelijke stijging of om veranderingen in de detectie en de registratie.

Lachgas

Lachgasgebruik op relatief hoog niveau

In 2019 had 3,2% van de bevolking van 18 jaar en ouder in het afgelopen jaar lachgas gebruikt. Tussen 2018 en 2019 deed zich alleen onder mannen een (statistisch significante) toename voor in het ooit-,laatste-maand- en laatste-jaar gebruik. Tussen 2016 en 2018 was er volgens gegevens van de LSM-A (wel) in de totale bevolking sprake van een stijging in het gebruik. Lachgasgebruik komt het meest voor onder jongeren en jongvolwassenen (met 15,4% laatste-jaar-gebruik onder 18-19-jarigen en 17,5% onder 20-24-jarigen).

Andere onderzoeken suggereren dat lachgas onder (soms nog) jongere leeftijdsgroepen een van de meest gebruikte middelen is, zo heeft meer dan de helft van alle uitgaanders uit Het Grote Uitgaansonderzoek 2020 ervaring met lachgas. Onder studenten van het MBO en HBO in 2019 nam het gebruik in de afgelopen maand toe (van 6,4% in 2017 naar 8,1% in 2019). Het ooitgebruik stabiliseerde wel, waar tussen 2015 (19,8%) en 2017 (28,7%) eerst een forse toename werd geconstateerd. Het gebruik onder scholieren van het regulier onderwijs stabiliseerde ook; het percentage scholieren van 12-16 jaar dat ooit lachgas had gebruikt lag met 9,9% in 2019 op hetzelfde niveau als in 2017 (9,0%). Daarentegen heeft de opkomst van het gebruik uit tanks met lachgas (in plaats van losse patronen) ervoor gezorgd dat er per keer meer lachgas wordt gebruikt, met een groter risico op bijwerkingen of problematisch gebruik.

Risico's van lachgas worden vaak laag ingeschat

In sommige (kwetsbare) groepen jongeren uit Nederland wordt er een stijging van het lachgasgebruik waargenomen. Lachgas is makkelijk verkrijgbaar en goedkoop, en (nog) legaal. Daarom wordt het door veel van deze jongeren helemaal niet als (gevaarlijke) drug beschouwd, en beginnen veel jongeren al op minderjarige leeftijd met hun eerste ballon.

Gezondheidsincidenten met lachgas nemen toe

Het aantal meldingen van gezondheidsklachten geregistreerd door het Nationaal Vergiftigingen Informatiecentrum over 'niet-medisch gebruik' van lachgas steeg van 13 in 2015 naar 54 in 2018, met een verdubbeling naar 128 in 2019. Bij de helft van het aantal meldingen ging het om het gebruik van lachgas in extreme hoeveelheden, maar ook bij kleinere hoeveelheden kunnen al klachten ontstaan.

De gebruikers zochten medische hulp omdat zij gezondheidsklachten ontwikkelden, zoals misselijkheid, hoofdpijn en duizeligheid, pijn op de borst, stoornissen in het gezichtsvermogen, verwardheid en angst. Van de 128 patiënten in 2019 hadden er 38 (30%) last van tintelingen of een verdoofd gevoel in armen en/of benen, dit kan wijzen op neurologische stoornissen door een vitamine B12 tekort, dat kan ontstaan door overmatig lachgasgebruik.

Lachgasbeleid

Vanwege de risico's van lachgasgebruik heeft het kabinet het voornemen om lachgas op Lijst II van de Opiumwet te plaatsen (zie ook hoofdstuk 2). Ook wordt de preventieboodschap over de risico's van lachgas aangescherpt, en zal specifiek worden ingezet op preventie van lachgasgebruik onder jongeren met een niet-westerse migratieachtergrond en lachgasgebruik in het verkeer (zie ook hoofdstuk 2).

Ketamine

Toename ketaminegebruik onder uitgaande jongeren en jongvolwassenen

Ketamine wordt gebruikt als een middel tegen pijn of als narcosemiddel in de (dier)geneeskunde, maar wordt daarnaast ook genomen als tripmiddel voor recreatieve doeleinden. In de algemene bevolking van 18 jaar en ouder is het gebruik van ketamine beperkt: 1,2% gebruikte het middel ooit in het leven, en 0,6% in het laatste jaar.

Het ketaminegebruik is het hoogst onder uitgaande jongeren en jongvolwassenen. Zij gebruiken het middel in verschillende settingen, maar het meest op feesten en op 'afterparties'. Volgens het Groot Uitgaansonderzoek in 2020 had 27,3% van de uitgaanders ooit ketamine gebruikt en 22,1% had ketamine in het jaar voorafgaand aan de vragenlijst nog gebruikt. Dit is een stijging ten opzichte van Het Grote Uitgaansonderzoek 2016; Toen lag het ooitgebruik nog op 17,3% en het laatste-jaar-gebruik op 12,3%. Ook in Amsterdam signaleren sleutelfiguren in het uitgaansleven dat ketamine in het afgelopen jaar 'nog' meer wordt gebruikt.

Preventiewerkers merken op dat ook onder groepen risicojongeren door heel Nederland ketamine meer in de belangstelling staat, vanwege het 'unieke' effect dat het geeft. En daarnaast is het steeds vaker beschikbaar bij dealers.

Stijging aandeel ketaminemonsters bij het DIMS

Het aandeel ketaminemonsters dat werd aangeleverd bij het Drugs Informatie en Monitoring Systeem (DIMS) steeg eerst tussen 2016 en 2017. In 2018 (3,4%) leek het te stabiliseren, maar in 2019 (4,5%) is er opnieuw een stijging. Van alle drugs aangeleverd bij het DIMS heeft alleen 2C-B heeft een nog sterkere stijging doorgemaakt. Deze toename betekent niet direct dat het gebruik van ketamine ook is toegenomen. Een zorgwerkende vervuiling in ketamine die in 2019 wat vaker voorkwam is levamisol, een versnijdingsmiddel bekend van de cocaïne markt. 3,6% van de ketamine poeders bevatte levamisol in 2019, ten opzichte van 0,2% in 2018).

Opnieuw stijging aandeel incidenten met ketamine op feesten en festivals

Het aandeel aan ketamine gerelateerde incidenten van het totaal aantal drugsincidenten op EHBO-posten op feesten bleef tot 2015 stabiel rond 4%, maar sindsdien stijgt het aandeel elk jaar, naar 11% in 2019. Vaak is bij deze intoxicaties sprake van een combinatie met andere drugs. Daarnaast betrof 53% van de incidenten met ketamine als enige drug in 2019 een matige of ernstige intoxicatie. Dat is een lichte stijging ten opzichte van 2018 (43%).

Bij het Nationaal Vergiftigingen Informatiecentrum bleef het aantal telefonische informatieverzoeken bij een mogelijke intoxicatie met ketamine gelijk tussen 2018 (33) en 2019 (34), maar via de website werd er wel drie keer zo vaak als in 2018 informatie opgevraagd.

Methylfenidaat (Ritalin)

Gebruik met en zonder doktersrecept

Ritalin (methylfenidaat) en sommige andere medicijnen die worden voorgeschreven aan kinderen en jongeren met ADHD, worden ook gebruikt als zogenaamde 'recreatieve' drug, dat wil zeggen voor niet-medische doeleinden, zonder voorschrift van een arts.

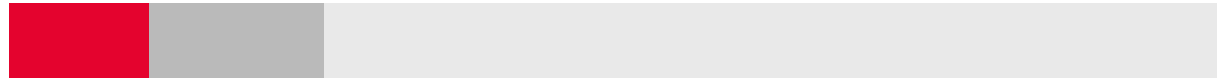
Ongeveer een op de 30 (3,2%) volwassenen rapporteerde in 2018 ooit in het leven wel eens ADHD-medicijnen gebruikt te hebben en ongeveer 1% deed dit in het afgelopen jaar nog. Meer dan een op de drie laatste-jaar-gebruikers (37,2%) nam in het laatste jaar ADHD-medicijnen (ook) zonder recept, dit is een half procent van de algemene volwassen bevolking en komt neer op circa 70.000 personen. Het ooitgebruik van 'ADHD-medicijnen' is met meer dan 10% het hoogst in de groep 20-24-jarigen; een op de twintig (5,2%) jongvolwassenen gebruikte deze middelen in het afgelopen jaar.

Recreatief gebruik onder jongvolwassenen voor een betere concentratie

Ritalin wordt in de groep jongvolwassenen gebruikt als prestatie-verhogend middel voor studie of werk. In 2020 werden er Kamervragen gesteld over het gebruik van Ritalin, en beantwoord. In de Tweede Kamer worden de zorgen rondom het oneigenlijk gebruik gedeeld, maar er is meer onderzoek nodig. Mogelijke oorzaken van het gebruik zijn de toenemende prestatiedruk, afleidingen zoals Social Media of een veranderende houding ten

opzichte van middelengebruik.

In Het Grote Uitgaansonderzoek uit 2020 gaf 8,8% aan in het laatste jaar ritalin te hebben gebruikt voor niet-medische doeleinden. In het Amsterdamse Antenne onderzoek werd tussen 2010 en 2018 wel een flinke toename in het oitgebruik onder cafébezoekers geconstateerd (van 8,7 naar 20,9%). Onderzoek laat zien dat de meeste jongvolwassenen het middel krijgen van anderen of het online kopen.

0.4 Ontwikkelingen in het gebruik van alcohol en tabak

Alcohol

Meerderheid volwassenen voldoet niet aan het drinkadvies van de Gezondheidsraad

Acht op de tien Nederlanders van 18 jaar en ouder drinkt wel eens alcohol en pas boven 75 jaar neemt dat aandeel af. Deze cijfers zijn al jaren stabiel. De Richtlijn Goede Voeding van de Gezondheidsraad adviseert om geen alcohol te drinken, of in ieder geval niet meer dan één glas per dag. Sinds de Richtlijn is ingevoerd is er een stijging van het percentage volwassenen dat aan de norm voldoet, van 37,4% naar 41,5%. Vrouwen voldoen 1,8 keer vaker aan de norm dan mannen.

Overmatig drinken en zwaar drinken niet gedaald

Het verder terugdringen van overmatig drinken (meer dan 21 glazen per week voor mannen en meer dan 14 glazen per week voor vrouwen) en zwaar drinken (minstens een keer per week 6 of meer glazen alcohol op één dag voor mannen of 4 glazen voor vrouwen) zijn twee pijlers uit het Nationaal Preventieakkoord. In 2019 is het percentage overmatige drinkers (8,5%) significant lager dan in 2014, maar verschilt niet significant van de overige jaren. Het percentage zware drinkers schommelt sinds 2014 en was in 2019 (8,5%) lager dan in 2015 (10,0%), maar verschilde niet van de jaren 2016-2018.

Een andere pijler in het preventieakkoord is het terugdringen van het aandeel zwangere vrouwen dat drinkt tijdens de zwangerschap. In 2018 dronk 4,2% van alle vrouwen alcohol toen zij wisten dat ze zwanger waren. Er zijn geen nieuwe cijfers over 2019 bekend.

Onder uitgaanders blijft fors alcohol drinken ook in 2020 de norm. Tijdens het uitgaan drinken mannen gemiddeld 8 glazen en vrouwen ruim 5 glazen. Voorafgaand aan het uitgaan komen daar nog ruim zes glazen voor mannen en vijf voor vrouwen bij.

Stijging verkoop alcoholvrij bier minder groot

De verkoop van alcoholvrij bier is met 6,5% in 2019 minder hard gestegen dan tussen 2017 en 2018, toen de stijging 32,4% bedroeg. Dit jaar zijn voor het eerst cijfers bekend over het gebruik van alcoholvrije dranken onder zowel volwassen als jongeren.

Van de volwassenen drinkt ongeveer één op de tien maandelijks alcoholvrij bier, mannen vaker dan vrouwen (13,5% versus 5,8%). Bijna één op de tien scholieren van 12 t/m 16 jaar drinkt tenminste wekelijks alcoholvrije dranken, jongens vaker dan meisjes (12% versus 7%). Het is nog niet duidelijk of de consumptie van alcoholvrije dranken mogelijk ongewenste effecten kan hebben op niet drinkende minderjarigen en volwassenen, zoals het sneller beginnen aan de consumptie van alcoholhoudende dranken.

Geen daling alcoholgebruik onder jongeren meer

Het alcoholgebruik en binge drinken (meer dan 5 glazen alcohol bij één gelegenheid) onder 12-16-jarige scholieren van het reguliere voortgezet onderwijs daalde tussen 2011 en 2015, maar stabiliseerde in 2019. Er zijn nauwelijks meer verschillen zichtbaar tussen jongen en meisjes in het alcoholgebruik in het afgelopen jaar. Vrienden en ouders zijn nog steeds de belangrijkste bron om aan alcohol te komen voor scholieren. Internationaal gezien ligt het alcoholgebruik onder Nederlandse 15-16-jarige scholieren boven het gemiddelde van 35 Europese landen.

Het alcoholgebruik in de laatste maand onder MBO- en HBO-studenten van 16 t/m 18 jaar is niet veranderd tussen 2015 (73,3%) en 2019 (68,2%). Er zijn bijna geen verschillen tussen het MBO en het HBO, wel drinken MBO-studenten van 17 (21%) en 18 jaar (22%) vaker meer dan 10 glazen op een weekenddag dan hun leeftijdsgenoten op het HBO (17-jarigen: 12% en 18-jarigen: 15%).

Alcoholgebruik onder kwetsbare jongeren in kaart gebracht

Ongeveer een kwart (24%) van de jongeren in de Amsterdamse jeugdzorg vertoont riskant gedrag door te veel of te vaak te drinken, te drinken onder schooltijd, weg te blijven van school wegens drankgebruik, extreem dronken te worden of te drinken om problemen te vergeten. Er zijn nauwelijks verschillen in geslacht, leeftijd, afkomst en vormen van jeugdzorg tussen jongeren die problematisch drinken en jongeren die niet-problematisch drinken.

In risicogroepen jongeren en jongvolwassenen, waarin ook vaak sprake is van drugsproblematiek, wordt in de overgrote meerderheid alcohol gedronken. Een derde van de groepen combineert alcohol met cocaïne, gevolgd door cannabis en lachgas.

Toename probleem met alcohol als nevend diagnose en toename alcoholgerelateerde incidenten

Het aantal nevend diagnoses waarbij alcohol een rol speelde in algemene ziekenhuizen, steeg van 19.720 in 2015 naar 21.415 nevend diagnoses in 2018, terwijl het aantal hoofddiagnoses van alcohol licht daalde van 6.615 naar 5.770. Het aantal patiënten op een spoedeisende hulp-afdeling met een alcoholvergiftiging (naar schatting van 4.000 tot 6.500) of met ernstig letsel naar aanleiding van een alcoholgerelateerd ongeval (naar schatting van 5.400 naar 11.800) is toegenomen tussen 2010 en 2019. Deels kan dit een effect zijn van een verbeterde registratie van betrokkenheid van alcohol op de SEH-afdelingen.

In 2017 stierven volgens de schatting van het RIVM 1.906 mensen aan de gevolgen van alcoholgerelateerde ziekten. Er zijn ook internationale schattingen gedaan naar de alcoholsterfte in Nederland, maar deze wijken af vanwege verschillen in de methode en moeten nader onderzocht worden. Een beroerte, psychische ziekten gerelateerd aan alcohol en ziektes aan de spijsverteringsorganen zijn belangrijke oorzaken van alcoholgerelateerde sterfte.

Tabak

Dalende trend in roken

In 2019 rookt 21,7% van de Nederlanders ouder dan 18 jaar (dagelijks en niet-dagelijks) en 15,9% rookt dagelijks. Het percentage rokers (dagelijks en niet-dagelijks) daalde van 25,7% in 2014 naar 21,7% in 2019. De rookprevalentie neemt af, zowel onder laag- als hoogopgeleide volwassenen. De afname in roken is echter kleiner onder mensen met een lage of middelbare opleiding dan onder mensen met een hoog opleidingsniveau.

Tussen 2015 en 2017 trad een verdere daling op in het percentage scholieren van 12-16 jaar dat ooit en in de afgelopen maand gerookt heeft, maar deze daling stagneerde in 2019. Scholieren van het VMBO-b (basis- of kaderberoepsgerichte leerweg) roken het meest en scholieren van het VWO het minst.

In 2019 gebruikte 1,6% van de volwassenen van 18 jaar en ouder regelmatig de e-sigaret.

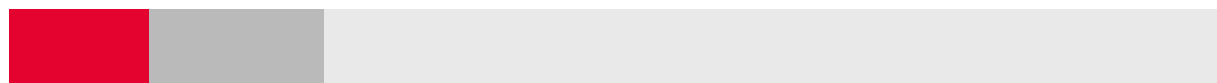
Een op de drie volwassen rokers deed in 2019 een 'serieuze stoppoging'

Van de rokers van 18 jaar en ouder had in 2019 bijna een derde (32,8%) een serieuze stoppoging gedaan. In 2018 lag dit percentage hoger, namelijk op 36,9%. Laagopgeleide rokers deden minder vaak een serieuze stoppoging (27,4%), vergeleken met middelbaar opgeleiden (35,1%). Bij de hoogopgeleiden deed ongeveer een derde een stoppoging (32,9%).

Roken is nog steeds de belangrijkste oorzaak van ziekte en voortijdige sterfte

In Nederland is meer dan 9% van de totale ziektelast aan roken toe te schrijven.

In 2018 overleden in Nederland naar schatting 19.275 mensen van 20 jaar en ouder aan de directe gevolgen van roken, exclusief de sterfte door meeroken. De sterfte aan longkanker blijft de belangrijkste direct aan roken gerelateerde doodsoorzaak. De werkelijke sterfte die gerelateerd is aan roken ligt hoger, omdat het effect van passief roken (meeroken) niet is verdisconteerd.

0.5 Alcohol- en drugsgelateerde criminaliteit

Illegale handel, productie en bezit van drugs

Opsporingsonderzoeken georganiseerde ondermijnende drugscriminaliteit

Het aantal opsporingsonderzoeken naar georganiseerde ondermijnende drugscriminaliteit is gestegen. In 2019 waren er 613 opsporingsonderzoeken uitgevoerd, ten opzichte van 578 in 2018. In 125 zaken ging het om een onderzoek naar grootschalige hennepsteelt, in 250 gevallen om cocaïne- en heroïnehandel, en in 238 gevallen ging het om synthetische drugs.

In beslag genomen drugs

Van de in 2019 in beslag genomen drugs is het volgende geregistreerd (als absolute ondergrens): 1.420 kilo wiet, 1.552 kilo hasj, 556.802 cannabisplanten, 3.956 cannabisstoppen, 1.326 kilo heroïne, 43.836 kilo cocaïne, 599 kilo ecstasy/MDMA, 475 kilo Amfetamine, 550 kilo Methamfetamine, 287 kilo Crystal Meth, 51 kilo DMT, 2.271 kilo Qat, 1.630 gram GHB, 19 kilo ketamine.

Synthetische drugs

In 2019 werden er 90 ontmantelingen gemeld van productielocaties van synthetische drugs. In 2018 waren dat er 82. Het aantal meldingen van ontmantelde opslagplaatsen is gestegen van 79 in 2018 naar 85 in 2019. Het aantal meldingen van afvaldumpingen daalde juist van 292 naar 191.

Hennepsteelt

In 2019 werden er 3.635 hennepkwekerijen opgerold. Dat is een daling ten opzichte van 2018, toen 3.913 hennepkwekerijen opgerold werden.

Liquidaties gerelateerd aan georganiseerde drugshandel

Liquidaties zijn meestal het gevolg van de conflicten gerelateerd aan de handel in drugs. Sinds 2017 daalt het aantal liquidaties in Nederland. In 2017 vonden er 31 liquidaties plaats, in 2018 waren dat er 20, en 17 in 2019.

Alcohol- en drugsgelateerde incidenten

Het aantal door de politie geregistreerde soft- en harddrugsincidenten steeg in 2019. Deze stijging volgde op een

dalende trend in de periode 2014- 2018. De toename van incidenten is niet in alle politie-eenheden even sterk.

Verdachten van Opiumwetdelicten

Het aantal geregistreerde verdachten van opiumwetdelicten komt uit op 19.400 in 2019. Na een jarenlange daling is sinds 2017 het aantal geregistreerde verdachten weer gestegen.

Opiumwetzaken bij Openbaar Ministerie en rechter

In 2019 stroomden er afgerond 16.300 opiumwetzaken in. Dat is weer een stijging na een lichte daling in 2017 en 2018.

Hard en soft drugs

Bij het openbaar ministerie is het aantal harddrugzaken voor het tweede jaar op rij toegenomen. Ook het aantal softdrugzaken is na een daling in 2018 weer (licht) toegenomen in 2019. Opgemerkt moet worden dat de waargenomen stijging wordt beïnvloed door een wijziging in het registratiesysteem. Het aantal combinatiezaken (hard- én softdrugs) bleef ongeveer gelijk.

Sinds 2018 zijn er meer harddrug- dan softdrugzaken bij het openbaar ministerie. Bij de harddrugdelicten gaat het meestal om het aanwezig hebben (bezit) van een harddrug, bij de softdrugdelicten gaat het meestal om vervaardiging (veelal: cannabisteelt).

Sancties

In Opiumwetzaken werden in 2019 het vaakst taakstraffen opgelegd. Daarna volgen (deels) onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen (opgelegd door de rechter) en financiële sancties door het OM. Dit beeld is de afgelopen jaren onveranderd gebleven. Taakstraffen werden vooral opgelegd in softdrugzaken en (deels) onvoorwaardelijke vrijheidsstraffen vooral in harddrugzaken.

Op peildatum 30 september 2019 was 20% van de 8.250 gedetineerden vanwege een opiumwetdelict gedetineerd. In 2019 steeg het aantal gedetineerden vanwege een opiumwetdelict voor het derde jaar op rij, naar een aantal van ruim 1.600.

Criminaliteit en overlast door alcohol- en drugsgebruikers

Alcohol- en drugsgerelateerde criminaliteit

In 2019 is het aantal verdachten dat als alcohol- en/of drugsgebruiker in de politieregistratie staat afgenomen ten opzichte van voorgaande jaren. Vermogensdelicten zijn het meest voorkomend. Daarnaast waren er ook veel geweldsdelicten, verkeersdelicten en opiumwetdelicten.

Rijden onder invloed

In 2019 registreerde de politie 31.915 verdachten van rijden onder invloed, een stijging van 13% ten opzichte van 2018 (voorlopige cijfers). Het aantal geregistreerde verdachten leek in de maanden maart t/m mei 2020 door de coronacrisis kleiner dan in dezelfde maanden in voorgaande jaren.

Zorg voor justitiabelen

In 2019 bracht de reclassering 42.141 adviezen uit, minder dan in 2018 (50.051 adviezen). De cijfers van 2018 en 2019 zijn niet volledig vergelijkbaar, omdat de reclassering haar werkprocessen heeft aangepast. Bij 13% van de cliënten was de verslaving aanleiding voor het delict.

In 2019 stonden 31.562 cliënten onder toezicht van de reclassering. Dat is minder dan in 2018 toen 32.387 cliënten onder reclasseringstoezicht stonden. In 2019 werden 34.207 werkstraffen uitgevoerd, iets minder dan in 2018 (35.327).

Alcohol- en drugsgerelateerde overlast

Ongeveer een kwart van de respondenten heeft wel eens in hun eigen buurt overlast ervaren door drugshandel of drugs- en alcoholgebruik op straat, zo blijkt uit omvangrijk bevolkingsonderzoek. Dit percentage is sinds 2012 vrij constant gebleven. Een minderheid (ongeveer 3%) heeft hier veel overlast van ervaren.

0.6 Tabel 1a, deel 1: Kerncijfers middelengebruik Opiumwetmiddelen

							
	Cannabis	Cocaine	Opiaten ¹	Ecstasy	Amfetamine	GHB	Slaap- en kalmeringsmiddelen
GEbruik ALGEMENE BEVOLKING (2019)							
Percentage laatste-maand-gebruikers 18+	4,9%	0,8%	Vrijwel geen	1,1%	0,7%	0,1%	6,5% (2018)
Percentage laatste-jaar-gebruikers 18+	7,2%	1,9%	Vrijwel geen	2,8%	1,7%	0,4%	10,2% (2018)
Trend in gebruik ^{II}	Gelijk	Toename 2014-2019 (15-64 jaar)	Gelijk	Toename 2014-2018 (15-64 jaar)	Gelijk 2015-2019	Gelijk 2015-2019	Gelijk (2016-2018)
- Internationale vergelijking ^{III}	Gemiddeld	Boven gemiddelde	Laag	Boven gemiddelde	Boven gemiddelde	Onbekend	Onbekend
GEbruik JONGEREN, SCHOLIEREN (2019)							
Percentage laatste-maand-gebruikers	5,4% (2019)	0,6% (2019)	0,1% (2019)	0,4% (2017)	0,7% (2019)	0,1% (2019)	-
- Trend (2003-2017/2019)	Stabiel (2015-2019)	Daling (2003-2019)	Daling (2003-2019)	Daling (2003-2017)	Stabiel (2015-2019)	Daling (2011-2019)	-
- Internationale vergelijking, 15/16 jaar (2019) ^{IV}	Boven gemiddelde	Onder gemiddelde	Onder gemiddelde	Boven gemiddelde	Gemiddeld	Gemiddeld	Boven gemiddelde
AANTAL PROBLEEMGEbruikers							
	2007-2009		2012				2007-2009
	29.300 (afhankelijk)	Onbekend ^V	± 14.000	Onbekend	Onbekend	Onbekend	22.000 (afhankelijk)
	40.200 (misbruik)						35.000 (misbruik)
AANTAL CLIËNTEN VERSLAVINGSZORG (2015)^{VI}							
Middel als primair probleem	10.816	7.295	9.093	122	1.794	837	581
Middel als secundair probleem	4.501	6.138	2.053	359	742	167	803
- Trend (2006-2015)	Na stijging stabiel sinds 2011	Daling	Daling	Daling	Stijging	Stijging	Daling

AANTAL OPNAMES ZIEKENHUIZEN (2018)				Psychostimulantia		
Middel als hoofddiagnose	160	160	150	330	-	2.000
Middel als nevendiagnose	1.710	1.340	1.085	460	-	1.460
-Trend (2015-2018)	Stijging	Stijging	Stijging	Stabiel	-	Stabiel
GEREGISTREERDE STERFTE (2019)^{III}				Psychostimulantia		
	Vrijwel geen acute sterfte	45 (acuut)	124 (acuut)	4 (acuut)	2 (acuut)	94 (acuut)

I. Heroïne (en methadon). II. Voor de leeftijdsgroep 18+ zijn trendgegevens voor 2015 tot en met 2019 beschikbaar. Voor de leeftijdsgroep 15-64 jaar zijn er trendgegevens voor 2014 tot en met 2019 beschikbaar (zie bijlage A). III. Ten opzichte van het gewogen gemiddelde van het oitgebruik (15-64 jaar) in de lidstaten van de Europese Unie, voor opiaten ten opzichte van het aantal probleemgebruikers (15-64 jaar) van opiaten (EMCDDA). IV. Ten opzichte van het ongewogen gemiddelde in 35 Europese landen (ESPAD). V. In de 3 grootste steden (Amsterdam, Rotterdam, en Den Haag) lijdt 0,5% aan een crackverslaving. VI. Verslavingszorg zoals gepseudonimiseerd geregistreerd in het Landelijk Alcohol en Drugs Informatie Systeem (LADIS). VII. De definities en schattingsmethoden voor de sterfte voor drugs, alcohol en tabak verschillen, en deze categorieën zijn onderling niet vergelijkbaar. Primaire sterfte: middel als primaire (onderliggende) doodsoorzaak. Acute sterfte: primaire sterfte waarbij het overlijden plaatsvindt snel na het binnenkrijgen van een dodelijke hoeveelheid van een middel. Secundaire sterfte: middel als secundaire doodsoorzaak (bijdragende factor of complicatie). Zie bijlage B4 voor een toelichting.

0.7 Tabel 1a, deel 2: Kerncijfers middelengebruik alcohol en tabak

		
	Alcohol	Tabak
GEBRUIK ALGEMENE BEVOLKING (2019)		
- Percentage laatste-jaar-gebruikers 18+	79,1%	21,7% ⁱ
- Trend in gebruik	Daling (2015-2019)	Daling (2014-2019)
- Internationale vergelijking	Beneden gemiddelde ⁱⁱ	Beneden gemiddelde
GEBRUIK JONGEREN, SCHOLIEREN (2019)		
- Percentage laatste-maand-gebruikers, 12-16 jaar ⁱⁱⁱ	26,2%	7,7% (laatste maand ⁱⁱⁱ)
- Trend (2003-2019)	Daling stagneert	Daling stagneert
- Internationale vergelijking, 15/16 jaar (2015) ^{iv}	Boven gemiddelde	Beneden gemiddelde
AANTAL PROBLEEMGEBRUIKERS		
	2007-2009	2019
	82.400 (afhankelijk)	417.782 ^v
	395.600 (misbruik)	
AANTAL CLIËNTEN VERSLAVINGSZORG (2015)		
Middel als primair probleem	29.374	809 ^{vii}
Middel als secundair probleem	4.575	3.136 ^{vii}
- Trend (2006-2015)	Stabiel	Stijging
AANTAL OPNAMES ZIEKENHUIZEN (2018)		
Middel als hoofddiagnose	5.770	-
Middel als nevendiaagnose	21.415	-
-Trend (2015-2018)	Stijging	-
AANTAL STERFGEVALLEN		
	1.906 (2017) ^{vi}	19.275 (2018) ^{vi}

I. Weergegeven is het percentage rokers (dagelijks en niet-dagelijks) van 18 jaar en ouder volgens de Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor van het CBS in samenwerking met het RIVM en het Trimbos-instituut, 2019. II. Vergelijking op basis van alcoholconsumptie in liters per hoofd van de bevolking in 2016 (WHO, 2019). Zie ook hoofdstuk 11 paragraaf 6. III. Cijfer over laatste-maand-rokers onder scholieren in 2019 uit de HBSC-studie. IV. Ten opzichte van het ongewogen gemiddelde in 35 Europese landen (ESPAD). V. Gebaseerd op het percentage zware rokers (20 of meer sigaretten per dag) in de bevolking van 18 jaar en ouder in 2019 (3,0%). VI. Zie bijlage B4 voor de wijze van schatten van de sterfte gerelateerd aan alcohol en roken. VII. Daarnaast nog veel hulp buiten de instellingen voor verslavingszorg.

0.8 Tabel 1b Kerncijfers drugscriminaliteit: Opiumwetdelicten in de strafrechtsketen in de periode 2010-2019

Fase in keten	Aantal incidenten geregistreerd bij de politie ^I	Aantal opsporingsonderzoeken ^{II}	Aantal verdachten politie ^{III}	Aantal zaken OM instroom ^{IV}	Aantal afdoeningen rechter 1 ^e aanleg ^V	Aantal gedetineerden ^{VI}
Aantal Opiumwet	2014-2019	2015-2019	2010-2019	2010-2019	2010-2019	2010-2019
- Totaal Opiumwet	---	613 (2018: 578)	19.400 (2018: 18.000)	16.330 (2018: 15.560)	7.980 (2018: 8.755)	1.600 (2018: 1.550)
- Harddrugs	8.720 (2018: 7.999)	488 (80%) (2018: 456 (79%))	---	7.975 (2018: 7.335)	3.950 (2018: 3.880)	---
- Softdrugs	4.445 (2018: 4.031)	125 (20%) (2018: 122 (21%))	---	7.365 (2018: 7.220)	3.380 (2018: 4.205)	---
- Hard- en softdrugs	---	---	---	975 (2018: 1.005)	650 (2018: 670)	---
Recentste ontwikkeling t.o.v. voorgaande jaar (absoluut)	Stijging bij soft- en harddrugsincidenten	Stijging enkel bij synthetische drugs (van 204 naar 238)	Stijging	Stijging, voornamelijk bij harddrugs, in mindere mate bij softdrugs	Daling, voornamelijk bij softdrugs, lichte stijging bij harddrugs	Stijging
Globale trend in periode	Daling van zowel soft- als harddrugsincidenten in 2014-2018, stijging in 2019	Stijging, voornamelijk bij heroïne en cocaïne (t/m 2018) en synthetische drugs (t/m 2019), daling aandeel grootschalige hennepsteelt	Daling vanaf 2012 t/m 2017, daarna stijging	Stabiel vanaf 2011 t/m 2016, daling t/m 2018, daarna stijging (softdrugs domineert t/m 2017, daarna harddrugs)	Stijging vanaf 2012 t/m 2017, daarna daling voornamelijk bij softdrugs (softdrugs domineert vanaf 2012 t/m 2018, daarna harddrugs)	Daling t/m 2016, daarna stijging
% Opiumwet op totaal	---	---	7,4% (2018: 7%)	8,6% (2018: 9,1%)	9,3% (2018: 9,9%)	20% (2018: 20%)
- Recentste ontwikkeling t.o.v. voorgaande jaar	Stijging	---	Stijging	Daling	Daling	Stabiel
- Globale trend in periode	Daling 2014 t/m 2018, daarna stijging	---	Stijging t/m 2013, stabiel t/m 2017, daarna stijging	Stijging t/m 2016, daarna daling	Stijging t/m 2017, daarna daling	Daling t/m 2014, stabiel t/m 2017, daarna stijging

I. Bron: BVH registraties politie II. Opsporingsonderzoeken naar georganiseerde ondermijnende criminaliteit met drugs als eerste aandachtsgebied. Bron: OM & Politie, 2019; OM, 2019a; bewerking Regioplan 2020. III. Bron: CBS Statline, voorlopige cijfers 2018-2019, bewerking Regioplan. IV. Bron: OMDATA/RACmin, bewerking WODC/Regioplan. V. Bron: OMDATA/RACmin, bewerking WODC/Regioplan. VI. Bron: Meijer, Van den Braak & Choenni, 2020; Linckens, Valstar, & Van Gemmert, 2016; bewerking WODC/Regioplan.